ԹՌՉՆԻԿ » Հաֆթատա իքի նիւսխէ չըգարըլաճագ՝ Սէնէլիյէ պէտէլի 80 նիւսխէսի պիր պուչուգ պէշլիգ մէճիտիյէ օլուպ. Տաշրալար իչին փօստա ուճրէթի իլէ իքի պէշլիգ մէճիտիյէ վէ նիւսխէսի 30 փարայա տըր.

ԹՌՉՆԻԿ

ՌԻՍԱԼԷՅԻ ՄԻԼԼԻՅԷ

Մէքթէպ կէօնտէրմէք իսթէյէնլէր՝ Իսթամպօլտա Վէզիր խանընտա 45 օտատա Նուպարեան Իբրէ-էան իսմինէ կէօնտէրմէլի տիրլէր. Իմզասըզ էվրագ գապուլ օլունմազ վէ կէրի վէրիլմէզ.

ՊԻՐԻՆՃԻ ՍԷՆԷ 1868 ՍԷՊՏԷՄՊԷՐ 11 ՉԱՐՇԱՄՊԱ ՆՈՒՄԷՐՕ 7

Սըվազ Առաջնորդու Կարապետ էպիսկոպոսա փաթրիք հազրեթլերի, պիր մէքթուպ եազարագ՝ փաթրիքխանէյէ տավէթ էյլէմիշլէրտիր, մումայիլէյհ, Տարօնեան պէյ օրտա օլտուղճա հիչ պիր վագըթ կէլմէմ տէյի ճէվապ վէրիր. չիւնքի պու տավէթտէն մագսատ Ինկրթանիկ էֆէնտիյի Սըվազըն պազը սաֆ քիմսէլէրին առաջնորդլարը թէշվիգիյլէ Պապը Զաւթեանտէ օլան մուագեմէլէրինին փաթրիքխանէ մարիֆէթիյլէ խիթամ վէրիլմէսի մուամալէհէ թարաֆինլէրտէն պիր գաչ ագըլլը զաթլարըն փաթրիք հազրէթլէրինէ օլան րիճալարընտան իլէրու կէլմիշտիր, հալպուքի պիւյիւմ ուստա տիպլօմաթ էպիսկոպոս պէէն ճէօմալաթըմը խաքեաթ էտէրիմ ամմա Ինկրանիկ տէնիլէն . . . . . պէնիմ եազտըգլարըմըն քեաֆֆէսի եալանտըր, իֆթիրա տըր տէյի պիր գըթա իմզա վէրմէլի" իթտասընտա կէզմէքտէ իմիշ, վէ Տարօնեան պէյ իսէ՝ պունու գարշը մուամայիլէյհէ պիր գաչ տըր տէօշլէր. սէօյլէտիյինտէն ծոռուն գարշըսա կիթմէք պիր վէչհ իլէ իօլնէ կէլմէմէքտէ իմիշ. Հալպուքի փաթրիք վէ կէնէք մէճլիսի պու գաթըն ճէ մաթահ օլտուղունա էյիճէ խաքեաթ օլմուշլարտըրտէ, նէ չարէքի Կրօնականտըր օնուն իչին ճէզա օլմազ հէր նէքի եազարլարսա աֆ օլունմալըտըր (ասըհիտ մայաքսաթ րուհ պանլարտան վէ մէշէ պոտէն մազուր տիւշէյէրէք սէօյլէրիզքի պագըլա կիմի պիզլէր տախի Կրօնականլըղը մուգաթտէմ Արշակ փատիշահըն եարտըրտըղը Արշակաւան շէհրինէ պէնզէթմէքտէյիզ չու ազ վագըթ զարֆընտա կէօրտիւյիւմիւզ մուգաթէլէրա նազարէն) նասըլքի չու մէսէլէտէն տօլայը պիրթագըմ զավալըլարըն Պապը Զաւթեանտէ օլտուշմալարը իչիւն տիւշար օլաճագլարը զարար փաթրիքխանէնին վագըֆէսինտէ տէյիլտիր, էլվէրիր քի էպիսկոպոս գուլթուլտուն, վէ կէրինէ կիթմէսին. պաղըլար իհթիմալ տըր, տէյէ պիլիրլէր քի "չօճուգ մու՞ տուն, պատարագ էթմէմէսի իչին թէմպիհ օլտու. Պատրիարքտան սէն եանըլըշ ադնայորսուն հիչ սէօյլէ օլսա՝ թէմպիհ օլունու՞ր մու,,. պիզտէ չու ճէվապը վէրիրիզքի՝ օտա պիր կիւզէլ ուստալըգ տըր ահալիյի ալտաթմագ իչին, վէ մօսթուլուսը չըգմըշ վէ փրօվասը օլունմու՞շ չէյ տիր, —Էվվէթ, փաթրիք սօրար քի մէզհէպինի րէտտ էտէրէք մուսլիման օլուպ՝ սօնկրասան թէքրար մէզհէպինի գապուլ էտէն պիր քիմսէյի սէն փափազ էթմիշսին, վէ պու իսէ՝ քեանիլէն մէզհէպէ մուղայիր տըր տէտիյինտէ նէ՞ եափայըմ, ահալի խաթէրի պէնտէ եափտըմ ճէվապը վէրիր . . . . —Տարօնեան պէյ սօրար քի վանքա պիր գըզը կէթիրմիշ, նէ՞ իչի վարըր օլ տէր. —խոստովանանք օլմայա կէլմիշ տէյի ճէվապ վէրիր, ... կինէ պունուն իզէրինէ —փաթրիք պարըշտըրմագըլըգ չալըշըր, վէ տավէթ տէ եաէրագար.ը գօր, կէլմէզ տէ, սալա սայըլմազ, վէ Պատարագ էթմէ տէյի պիր չիլէ ճօրլուր վէ կէօյա պունուն իլէ հէվէսի պիթէր, վէ պիրազ տահա վագըթ կէչտիքտէ՝ իհթիմալ տըր Սըվասնա կէնէլէրէք Սըվազա կէօնտէրիլիրսէ մաատէ՝ պիր կիւնտէ փաթրիգլիք քիւրսիւսինէ պէ օթուրթմուրլար . . . .
. . . .

պիլմէմ պունլարը եազմագտան մուրատըմըզ տէյիլ քի Կարապետ էպիսկոպոսա ատավէթիմիզ էն: Իլլա պիր թագըմ զավալը ֆագըրլարըն էօյլէ պիր զալըմ էլի-ալթընտէն հալի քէտէրլէրինմէքտէ օլտուղու վէ քէնտինին տախի թագսիրաթըլը օլտուղու փաթրիք վէ մէճլիսլէրին մալիւմլէրի օլտուղու հալտէ, հալէ պիր եօլ իլէ սուչուգ չըգարմագլըգ իչիւն վէ Աւստրիական Լուսաւորեալ կիրուհէնի միլլէթի իլէրու կէօթիւրմէք նիյէթիյլէ օլան արգուլարընտան սօղուլթմագտա պուլունմալարը տըր. Նասըլքի պու եօլ իլէ 100տէ 60 սօղուգլուգ հիւքիւմ էթմէյէ պաշլամըշ տըր. ֆագաթ չունու էյի պիլմէլիտիրլէր քի՝ ահալի իւզէրինտէ պու կիւնլէրտէ կէօրիւլէն սօղուգլուգ, պիր տէն պիրէ ամէշ ալարագ, պու չըգմազ թարիքէ արզուգէշ պուլունանլարա ղալէպէ էտէճէք, վէ միլլէթիմիզին իլէրլէյէմէսինէ մուաֆագ օլա պիլէճէք տիր, նասըլ քի մէսէլի մէշհուր տուր եըլան էյփի վէ տօղաշարագ կէզէր, լագին տէլիքտէն կէչտիյի վագըթ տօղրուլհեշէր:

---

6. Նամակաղան պատէ:

և գրեթէ շատերուն անհոգութեան գործն ալ իրենց չհասնած և պանինց դէմ միշտ դանդաղանք ըրած Ազգութեան հետն է։

Իսկ Փրկերն կրինեալ արհեստներին և ուսմունքներին խապտա զուրկ մնալով, երիտասարդներին բերանը ու ծամլրանքը Հանդիպած և ձեռք ձգած հայերը կողոպտելէն զատ երևելի ալ հայոց գեղերն կտրելով աբար կհարկանէն, և տեղ տեղ ալ հայոցմէ պատանանմը (քէսիմ) ան-

ուամբ տարեկան տուրք ալ կառնեն։

Ահա Քրդերնթէ և ասանկ մարդկութեան դէմ անվայել ճամբայ մը բռնած են. բայց իրենք ալ ըստ օրում մարդ, ըստ մարդկութեան իրենց խիղճն ալ ամենևին բանով մը գոհ և համոզուած և երբէք հանգիստ գտած չըլլալուն համար, գոնէ մեր զաւկըները արհեստի և ուսմանց տէր ըլլալով իբրև մարդ այս զզուելի կացութենէ ու վարմունքէ և Թշուառ վիճակէ ազատին ըսելով, գրեթէ ամէն ատեն այդ մասին շատ թաղձանք ալ ցցուցած են և կը ցցնեն թէ եռ, սակայն զարմանալին սա է թէ՝ դաստիարակութեան և կրթութեան համար իրենց զաւկըները Հայոցմէ զատ ուրիշ ազգի մը ձեռք չեն ուզեր յանձնել և գրեթէ շատերուն առևտրական գործն ալ իրենց չհաւնած և անոնց դէմ միշտ գանգատանք ըրած քըրդերուն հետն է։

Իսկ Քրդերն յիշեալ արհեստներէն և ուսմունքներէն հայութեան հետ ձեռնթափ ինչպէս ըլլալով, (Սալաթիայի և Պէհէսնիի մէջ տեղ Աթմալը կոչուած քրդերու մէջ քառասուն, յիսուն տան չափ երկաթագործութեան արհեստ ունեցողներ կը գտնուին, որոց ցարդ ոսկեգործ արհեստաւորներ կը կոչեն. նմանապէս ութսուն տան չափ ալ վառօդագործներ գտնուելով, անոնց ալ Չէօփլի կամ Գօրթլու անուն կուտան. ուստի այս տեսակ արհեստները իրենց մէջ նոր չըլլալով յորդւոց յորդի իբրև ժառանգական սեփհականութիւն յարատեւած ըլլալուն ծանօթութիւնը հոս դնելնիս, ընթերցողաց ուշադրութեան յանձնել է։) և երկրագործներնին լեռները և ճամբաները հանդիպած և ձեռք ձգած Հայերը և անոնց ընտացուածքն ու ապրանքը կողոպտելէն ու յափշտակելէն զատ, տեղ տեղ ալ աչքերնուն կորած Հայոց գիւղերն անգամ կոխելով աւար կը հարկանեն, և տեղ տեղ ալ Հայոցմէ պատճառով մը (քէսիմ) անուամբ տարեկան տուրք կառնեն.

Ահա Քրդերնթէև ասանկ մարդկութեան դէմ անվայել ճամբայ մը բռնած են, բայց իրենք ալ ըստ օրում մարդ. ըստ մարդկութեան իրենց խիղճն ալ ամենևին բանով մը գոհ և համոզուած և երբէք հանգիստ գտած չըլլալուն համար, գոնէ մեր զաւկըները արհեստի և ուսմանց տէր ըլլալով իբրև մարդ այս զզուելի կացութենէ ու վարմունքէ և Թշուառ վիճակէ ազատին ըսելով գրեթէ ամէն ատեն այդ մասին զատ բաղձանք ալ ցցուցած են և կցցընեն, սակայն զարմանալին սա է թէ՝ դաստիարակութեան և կրթութեան համար իրենց զաւկըները Հայոցմէ զատ՝ ուրիշ ազգի մը ձեռք չեն ուզեր յանձնել և վստահիլ բնաւ և Հայերն ալ (Ալի, Ահմէտ) անունով տղայք թէ իրենց վարժարանին մէջ և թէ իրենց խանութը ընդունելու մասին անկարող ըլլալով և նոյն այս մասին ունեցած խիղճն ու փափաքը և առաջարկութիւնը մերժած ըլլալնուն համար, կրկին և կրկին անոնց սիրտը վշտացուցած և նոյն նախանձն հրաւիրած են։

Յիրաւի յիշեալ Քրդաց անուններուն շատը թէ և մահմէտական է. սակայն զարմանալին հոս է թէ՝ անոնց բոլոր Աղօթքներն ու պաշտամունքները երդումներով մէկտեղ դարձեալ ըստ մեծի մասին Հայոց կը նմանի. մանաւանդ անոնցմէ շատերը՝ զաւկըներուն Թլփատութեան ատեն Հայոցմէ (քիրվայ) այսինքն կնքահայր կ'ընդունին. որոց բերնէն իսկ լսած էինք թէ՝ ո՛վ քիրվայ՝ մեր ու ձեր մէջ մազ մը կայ. մինչ որ այն մազը վերնայ, միացած կ'ըլլանք. կամ դուք Ալիին Աստուած ըսելու էք կամ մենք՝ Քրիստոսի. ան ատեն կռիւ և դատ բոլորն ալ կը վերջանայ. (Քրդերուն այս հաւատքը՝ չէ թէ միայն Արաբացի և Օսմանցի, այլև Պարսից կարդացողներն անգամ կը մերժեն և չընդունելէ զատ՝ Ալիին Աստուած ըսողին ալ իբրև հայհոյիչ վճռագիրը կուտան։)

Արդ դժբաղդաբար մինչև ցայսօր Հայերը յիշեալ Քրդերուն բարեյորդոր ըլլալու և փրկութեան ճամբան ցոյց տալով համբուրելի սիրոյ խաղաղութեան զանոնք ընդ գրկելու և բարի կենցաղավարութեան հրաւիրելով ինչ ազգէ և սիրէ ցեղէ և որու զաւկըներ ըլլալնին իմացնելու վերջապէս անառակ որդւոյն առակը միտքերնին ձգելու տեղ. բոլորովին ներհակը գործելով զանոնք կը վշտացընեն և յառաջուին անոնց վըրայ հազար ու մէկ յանցանք և ծանըր գանգատանք և բողոքներ տեղալէ չեն ուզեր դադրիլ։

Ահաւասիկ Արդոյ խմբագիր վերոյիշեալ գիւղերու և գիւղաքաղաքներու և ուրիշ տեղեր գտնուող Հայոց օրհ Քրդուն՝ անոնց ձեռքէն վայելածուն ըրած և անոնց դէմ բողոքներ թափած՝ այն դժբաղդ և Թշուառ Քրդերն են. որոնք ժամ յառաջ իրենց զաւկները բերելով մեզ յանձնել և զանոնք ուսմանց և արհեստից մէջ կրթելնիս կ'աղաչեն և յօժարակամ սիրով կը փափաքին, որոց այս մասին հանրագրութիւններն ու աղերսագիրները և աչքի արտասունքով գրած և տեղ տեղ ղրկած նամակները տեսած ու կարդացած ըլլալուս համար կը վկայեմ։

* * *

1868 Օգոս. 26

—

Ի Լ Ո Ն

Դավէթնամէլը Թանէ իլէ ալմագ իսթէյէնլէր՝ շու ամիսէքի մահալլէրէ սորմալը օլըլար։

Մահմուտ փաշայա Պօյաճը Սանուէլ աղանըն տիւքքեանը։

Սագըզ եօղուշունտա՝ Պապազեանըն քիթաապճը տիւքքեանը։

Մէօվիրիս պաղընտա Գէորգ աղանըն Պուպլինօսուն։

Գէյ օղլունտա Չօլլու — եօխշտա 187 Նումերօ Թիւթիւնճիւ Ստեփան աղանըն տիւքքեանը։

ՄԻՒԷԼ ԼՈՅՍ ԴՈՋԱԺԲ
Ն. ՊԺ ՌՓԷՐԵԱՆ

ՎԻՋՐԻ ԽԱՆԸՆ ՏԷ
ՑՈՒՖ ՏԻՐՕՑԵՆՑ ԹԱՑԽԱՆԷՍԻՆ ՏԷ